

Výzkum v politických vědách

Interview, pozorování

Peter Spáč

27.10.2015

Techniky sběru dat

- Dotazník
- Rozhovor
- Pozorování
- Analýza dokumentů

Rozhovor, pozorování

- Vhodnější pro kvalitativní výzkum
- Využití však i v kvantitativním výzkumu
- Různá míra obtrusivnosti
- Použití ve výzkumu:
 - Samostatné
 - Postupné
 - Kombinace

Rozhovor vs. dotazník (Disman)

Vysoké náklady	Nízké náklady a vysoká efektivita
Časová náročnost	Nízká časová náročnost
Nároky na vyškolení tazatelů	Nároky na tazatele nízké
Málo přesvědčivá anonymita respondenta	Relativně přesvědčivá anonymita
Riziko interviewer bias	Interviewer bias minimalizovaný
Postačuje nižší iniciativa respondenta	Vysoké nároky na iniciativu respondenta
Otázky je těžší vynechat	Obejití otázek je jednodušší
Jistota, že odpovídající je skutečně respondent	Odpovídat může jiná osoba než respondent
Vyšší „návratnost“	Nízká návratnost

- Podmínky obou technik výrazně závisí od použité formy

Rozhovor

- Nejde o jednoduchý a nerušený přenos informací
- Komplexita zúčastněných osob
 - Interviewer bias
 - Respondent chce působit lépe
- Komplexita komunikace
 - Interpretace otázek a odpovědí
 - Informační šum
 - Nepochopení

Otázky

- Kvalitativní rozhovor – využití otevřených otázek
- **Otázky v rozhovoru ≠ výzkumné otázky**
- Nároky na sestavení:
 - Neutrální
 - Jasně
 - Jednoduché
 - Logicky seřazené
- Zásady tvorby otázek se neliší od dotazníku

Otázky

- *„Jaký pocit jste měli z volební kampaně před posledními volbami do Senátu?“*
- *„Jak hodnotíte politiku současné vlády?“*
- *„Pamatujete si ještě průběh tohoto zasedání?“*
- *„Jaký máte názor na to, že v našem státu existuje systém financování politických stran z veřejných zdrojů?“*

Pořadí otázek

- Úvod:
 - Cíl – prolomit ledy
 - Jednodušší, popisné otázky
- Klíčové otázky (na interpretaci, názory, pocity) až v dalších fázích
- Demografické otázky:
 - Nenápadně v průběhu rozhovoru
 - Na konci
- Podobné zásady jako u dotazníku

Výzkumník

- Úspěšnost rozhovoru silně závisí na osobě výzkumníka
- Jeho role se neomezuje pouze na automatické kladení otázek
- Vystupuje jako rovnocenný partner respondenta
- Do průběhu rozhovoru zasahuje i jinými způsoby než jen otázkami (motivace respondenta, sondáž)
- **Riziko** – interviewer bias

Zaznamenávání dat

- Více možných postupů:
 - Poznámky
 - Audio
 - Video
- Odlišná míra pocitu anonymity
- Odlišná otevřenost odpovědí
- Možnost změny v průběhu rozhovoru

Druhy

- **Podle míry strukturovanosti:**
 - Strukturovaný
 - Semi-strukturovaný
 - Nestrukturovaný
- **Podle způsobu vedení rozhovoru:**
 - Formální
 - Neformální
- **Podle počtu respondentů:**
 - 1:1
 - Skupinový

Druhy

- **Strukturovaný:**

- Dopředu připravené otázky
- Vzájemná kompatibilita vícera rozhovorů
- Minimalizace vlivu osoby výzkumníka
- Slabiny - restriktce na určité téma, oslabená individuálnost rozhovorů

- **Nestrukturovaný:**

- Bez dopředu připravených otázek
- Improvizace, konverzační styl rozhovoru
- Nižší vzájemná kompatibilita, vyšší individuálnost

Zásady pro dobrý rozhovor

- Důkladná příprava
- Test rozhovoru
- Dostatečný prostor pro respondenta a pro jeho odpovědi
- Jednoduché, srozumitelné, neutrální otázky (viz. chyby otázek při dotazníku)
- Dodržování časových dohod

Zásady pro dobrý rozhovor

- Výzkumník:
 - Cíl – získat data, ne posuzovat respondenta
 - Neklást víc otázek souběžně
 - Nejprv se ptát na přítomnost, až potom na minulost a budoucnost
 - Přiměřené chování, respekt k respondentovi
 - Poskytnutí informací o výzkumu
 - Respondent musí být informován o způsobu zaznamenávání dat

Skupinový rozhovor

- Alternativa k rozhovoru 1:1
- Víceré názory a postoje jsou vázány na sociální interakce
- Skupiny respondentů:
 - Homogenní vs. heterogenní
 - Úmyslné spojování protikladů za účelem vzniku polemiky

Skupinový rozhovor

- **Postup:**

- Uvedení tématu výzkumníkem
- Diskuse
- Metadiskuse (diskuse o diskusi)

- **Možné problémy:**

- Schopnost výzkumníka sladit cíle diskuse s jejím reálným vývojem
- Rozdílná míra zapojení jednotlivých respondentů

Pozorování

- Získávání dat prostřednictvím smyslového vnímání – výzkumník nezasahuje, pouze zaznamenává
- Cíl – získat data o tom, co se skutečně děje (vs. rozhovor, dotazník – to, co si myslí respondenti)
- Převážně popisný charakter
- Etnografické studie
- Buď jako hlavní technika zisku dat anebo doplnění dat získaných jinak

Pozorování – možné slabiny

- Silná zátěž na osobu výzkumníka
- Limitovaná schopnost postřehnout celé dění
- Vnímání ovlivněné subjektivitou
- Vnímání pouze toho, co chce být vnímané
- Chování osob se může měnit pod vlivem vědomí, že jsou pozorovány

Pozorování - druhy

- **Zúčastněné**

- Přímá účast výzkumníka ve skupině
- Těžší pokud vystupuje skrytě
- Využití – málo prozkoumaný jev, odlišnost vnímání členů a nečlenů, nepřístupnost pro nečleny

- **Nezúčastněné**

- Výzkumník není členem skupiny
- Méně obtrusivní, současně ale omezený přístup k členům
- Často následuje po zúčastněném pozorování

Pozorování - druhy

- **Otevřené:**

- Výzkumník netají svou identitu
- Soulad s etikou výzkumu
- Možný negativní vliv na chování členů skupiny a možnost získání dat

- **Skryté:**

- Výzkumník tají svou identitu
- Těžší pokud jde o zúčastněné pozorování
- Riziko účasti na problematických až ilegálních aktivitách skupiny
- V některých případech nevyhnutný postup

Pozorování - druhy

- **Strukturované:**

- Zaznamenávání kvali i kvanti dat
- Připravené podklady pro zaznamenávání údajů (např. početnost výskytu konkrétní aktivity)
- Snižuje subjektivnost vnímání

- **Nestrukturované:**

- Zaznamenávání dat bez dopředu stanovených kritérií
- Větší pokrytí
- Riziko subjektivity